

FUTBOLUN AŞIRI TİCARİLEŞMESİ

Futbolun aşırı ticarileşmesi/metalaşması ile elit kulüplerin UEFA ve dolayısıyla Avrupa futbolu üzerindeki kontrolünün futbol "piramidi"ne verdiği zararlar ve uzun vadede futbolun hayatta kalmasını riske atması tartışmalarına neden oluyor

Emine Tokgöz
Başuzman

"Bir Süper Lig hakkında konuşmak 70 yıllık Avrupa kulüp futbolundan uzaklaşmaktır. Hem 60'larda taşra takımı Dunfermline'da bir oyuncu hem de küçük taşra takımı Aberdeen'de Avrupa Kupa Galipleri Kupası'nı kazanan bir menajer olarak bu Everest'i tırmanmak gibiydi." Sir Alex Ferguson

1998 Media Partners projesinden sonra en ciddi firari lig projesi olan Avrupa Süper Ligi (ASL) projesi, Avrupa futbolunda organizasyon ve yönetim yapılanması ile futbolun topluma olan ilişkisi hakkında yeniden ciddi sorgulamaları gündeme getirdi.

Metalaşan futbol

Projenin kronolojisini kısaca hatırlarsak: 18 Nisan 2021 tarihinde, kovid-19 pandemisinin ortasında, Real Madrid, AC Milan, Juventus, Manchester United dâhil 12 elit kulübün arka planda gizlilikle dizayn edildi. Bu projeyi tek taraflı olarak bir niyet mektubuyla duyurdu. Tüm camiadan gelen ve neredeyse tek sesli negatif tepkiler sonrası ise 48 saat içinde projeden vazgeçildi. Bununla beraber Mayıs 2021'de Madrid Ticaret Mahkemesi'nin AB Adalet Divanı'na "Ön Karar Prosedürü" kapsamında rekabet hukuku temelli sorular yöneltti. UEFA'nın Haziran 2022'de yeni turnuvaları onaylamasına ilişkin mevcut 13 şarta "spor liyakati" ve "ulusal ve uluslararası liglerin/turnuvaların işleyişini bozmama"yı içeren yeni bir koşul eklemesi... Futbolun aşırı ticarileşmesi/metalaşması ile elit kulüplerin UEFA ve dolayısıyla Avrupa futbolu üzerindeki kontrolünün futbol "piramidi"ne verdiği zararlar ve uzun vadede futbolun hayatta kalmasını riske atması tartışmalarına neden oldu.

Özellikle 2007-8'de Avrupa Kulüpler Birliği'nin (ECA) kurulması ve ECA-UEFA ile ilişkisinden de yola çıkıldığında ASL gibi firari liglerin esasen UEFA'nın elit kulüplerden bağımsızlığının tesisi ve futbolun sosyo-kültürel boyutunun yeniden ön plana çıkması için bir sinyal olduğu söylenebilecektir. Bu bağlamda, Raymond Vernon tarafından çokuluslu enerji şirketleri ile ev sahibi hükümetler arasındaki ilişkiler üzerine kurulan "eskiyen anlaşma" (obsolescing bargain) teorisi gibi UEFA ile elit kulüpler arasındaki mevcut ilişkinin de eskidiği ve futbolun yeniden toplumsal ve dayanışma boyutunu ön plana çıkaracak yeni bir sözleşmeye ihtiyaç duyulduğu son tartışmalar ışığında yapılabilecek bir çıkarımdır.

Futbolda elit lig olmaz...

UEFA Statüsü'nün 49. maddesine göre sınırlar-arası alternatif bir ligin izinsiz kurulması yasak olup lisans iptali ve boykot dâhil yaptırımları beraberinde getirmektedir. 2007 yılında kurulan ECA tarafından 2012'de yayımlanan Mutabakat'ta da bu kurala bağlılık teyit edilmiştir. 49. maddede yer alan izin koşullarının ölçülülüğü yanında UEFA'nın özellikle elit kulüplere olan bağımlılığı firari liglerin altında

FUTBOLUN KANUNU

2009 Lizbon Anlaşması'na kadar AB anlaşmalarında spora ilişkin herhangi bir hususi madde olmadığından tüm hukuki müdahaleler iç pazar/serbest dolaşım hukuku ve rekabet hukuku çerçevesinde yapılmış olup bu analizlerde dört ana kriter gözetilmiştir:

Kuralların iktisadi bir sonuç ortaya çıkarıp çıkarmadığı, tamamen sporla ilgili kurallar olup olmadığı ("sporun spesifikliği"), kuralların meşru amaçlar için vazgeçilmez (inherent) olması ve objektif gerekçe. Lizbon Anlaşması ile ABİDA 165. madde yürürlüğe girmiş ve temel olarak hukuki analizleri değiştirmese de ilgili kurumlara yeni bir kavram seti sağlamıştır: "Birlik, öğretimin içeriği ve eğitim sisteminin organizasyonu konusunda üye devletlerin sorumluluklarına ve kültür ve dil farklılıklarına tam anlamıyla saygı göstererek, üye devletler arasındaki işbirliğini teşvik etmek ve gerektiğinde üye devletlerin eylemlerini desteklemek ve tamamlamak suretiyle, kaliteli eğitimin gelişmesine katkıda bulunur. Birlik, sporun kendine özgü niteliğini, gönüllülük esasına dayalı yapısını ve sosyal ve eğitsel işlevini göz önünde tutarak, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesine katkıda bulunur."

Aynı maddenin devamında yer alan hedeflerden biri de şudur: "Spor karşılaşmalarında dürüstlük ve şeffaflığın ve spordan sorumlu kurumlar arasında işbirliğinin teşvik edilmesi ve başta en genç sporcular olmak üzere, sporcuların bedensel ve ahlaki bütünlüğünün korunması yoluyla, sporda Avrupa boyutunun geliştirilmesi."

Kısaca mahkeme kararlarına baktığımızda ise futbolda UEFA'nın Avrupa futbolu alanında düzenlemelerde bağımsızlığının tanındığı, futbol piramidinin sürdürülebilirlik için önemini anlaşıldığı, iktisadi bağlamın dikkate alındığı, serbest dolaşım ve rekabetin gereğinden fazla kısıtlanmadığına yönelik değerlendirmelerin dikkate alındığı görülmektedir. Bu bağlamda, UEFA'nın "şartlı bağımsızlığı" ön plana çıkmakta olup kararlarında ve düzenlemelerinde "mutlak" bir bağımsızlık söz konusu değildir.

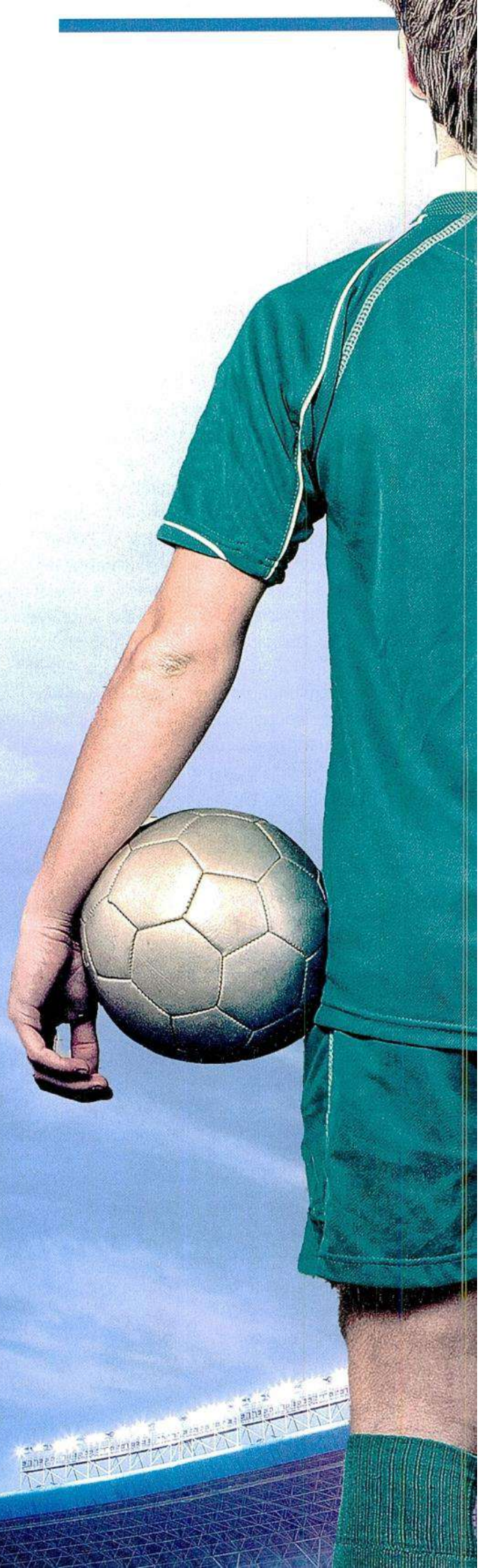
yatan sebeplerin anlaşılması bakımından kritiktir. Futbol organizasyonlarının nihai ürün olarak ortaya çıkması için iki aşamadan geçilmektedir. Birincisi kulüplerin takımlara yatırımı ve saha başarısı motivasyonu ile şampiyonluk için girdi sağlaması. İkincisi ligin organize edilmesi, lige girecek kulüplerin kontrolü. 49. madde özellikle ikinci aşamaya ilişkin olsa da özellikle "dayanışma" ödemeleri liglere girdi sağlayan kulüplere de fayda sağlamakta, piramit tabanını korumakta/geliştirmekte ve birinci aşamaya da sirayet etmektedir. Bu noktada, UEFA'nın elit kulüplerden ne kadar bağımsız olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır.

Soruya rekabet hukuku bağlamında UEFA'nın karar organlarının yapısı ve stratejik kararların nasıl alındığına bakarak cevap verelim. Elit kulüplerin UEFA Profesyonel Futbol Strateji Konseyi'ndeki varlıkları, UEFA Kulüp Müsabakaları Komitesi'nin 9 üyesinden beşini ve 3 başkan yardımcısından ikisini atama hakları ve her halükarda firari lig projeleriyle ortaya çıkmaları "veto hakkı" ya da "negatif kontrol hakkı" aracıyla UEFA'yı kontrol ettikleri söylenebilecektir. Bu noktada, ECA'nın kurulması, UEFA üzerindeki etkileri, her firari lig tehdidi sonrası UEFA'nın tavizler vermesi, ekonomik değer anlamında elit kulüplerin yüksek kalite futbolunun Şampiyonlar Ligi'ndeki önemi, 18 Nisan 2021'deki açıklamanın hemen sonrasında UEFA Başkanı'nın ESL ile ilgili negatif tepkileri ve ESL kronolojisi de göz önüne alındığı da esas sorunsalın elit kulüplerin menfaatlerinin mevcut futbol yönetimi ve ilkeleriyle olan çatışmasının ön planda olduğu söylenebilecektir.

Futbolda rekabet ve dayanışma

Rekabet hukuku bağlamında ise elit kulüplerin firari lig oluşturması UEFA'nın organizasyon tekelinin ortadan kalkmasından daha önemli bir olguya işaret etmektedir. AB kurumlarının futbolun tekel (şemsiye) organizasyonunun sağladığı faydaları kabul etmesinin en önemli sebebi futbolun piramit yapısının her seviyesinin canlı tutulması, organizasyon verimliliği ve dayanışma erdemleridir. Alternatif hermetik/kapalı ligler ise yerleşik güçlü takımlara fayda sağlarken ulusal liglerden kopacağından orta ve uzun vadede piramit yapılanmasını erozyona uğratacak, ortadan kaldıracaktır.

Her ne kadar kulüplerin UEFA kararlarında etkili olması önemli ve gerekliyse de bu kabiliyetin elit kulüplere tanınırken diğer kulüplerin ve tüm yapının menfaatlerinin göz ardı edilmesi firari lig dahil alternatif organizasyon girişimlerinin meşruiyetini daha baştan ortadan kaldırmaktadır. Tüm bu hususlar 1995 Bosman hükmü öncesi Hukuk Sözcüsü Lenz tarafından kaleme alınan görüşte yer verilen kulüplerin birlikte hâkim durumda bulunması argümanını hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, kapalı ligler kaçınılmaz olarak ayrımcılık, pazar

kapama, kartel/gizli işbirliği dâhil pek çok zarar teorisi açısından rekabet hukuku kapsamına girecektir.

Futbollun yeniden toplumsallaşması

ASL ve mevcut tartışmalar kaçınılmaz olarak Avrupa futbolu yapılanmasında birtakım reform ve iyileşmeleri beraberinde getirmiştir ve getirecektir. Bu çabaların en önemlisi ise şüphesiz liderlik ve yönetim bakımından UEFA'nın elit kulüplerden daha bağımsız davranabilmesini sağlayacak, futbolun yeniden toplumsal boyutunu ön plana çıkaracak adımlar olacaktır. Bu noktada, rekabet hukukunun yapacağı en önemli katkılardan biri hukukun uygulanmasının yanında UEFA'nın karar organlarında elit kulüplere olan bağımlılığın yeniden düşünülmesidir. Daha da önemlisi son dönemde Atlantik'in her iki tarafında gündemde olan sektörel yoğunlaşmaların rekabet hukuku sayesinde daha etkin kontrolüne dair söylem ve pratiktir. Futbolun kulüplerin tek tek menfaatlerinden ya da elit kulüplerin ortak menfaatlerinden "öte" toplumsal, kültürel bir değer olduğudur. Aydınlanma Çağı'nın yuvası Avrupa'nın toplumsal değerlerin "ruhsuz" hesaplara indirgenen bir coğrafya olamayacağı açıktır. Eskiyen elit kulüp-UEFA ilişkisinin yeniden düşünülmesi firari lig tehdidi-taviz kısır döngüsü ve aşırı ticarileşme risklerini yapıcı bir şekilde ortadan kaldıracak ve futbola bir kez daha son yıllarda zayıflayan anlam ve ruhu kazandıracaktır.

